

directa.cat

Els boscos submarins de posidònia, sota amenaça – directa.cat

14-18 minutos

La planta marina més important de la Mediterrània es troba amenaçada per la contaminació, l'increment de la temperatura de l'aigua i l'impacte de les àncores dels vaixells turístics

Tomeu Mesquida | [@thunderbir](https://twitter.com/thunderbir)

Maties Lorente | [@mtslorente](https://twitter.com/mtslorente)

La superfície de 136.800 camps de futbol. O el que és equivalent: 976,82 quilòmetres quadrats. És l'extensió que ocupa la planta marina *Posidonia oceanica* als Països Catalans, un fet que la converteix en una de les espècies més importants de la mar Mediterrània, d'on és endèmica. Les praderies que forma –anomenades alguers en català, tot i tractar-se de plantes de la família de les fanerògames i no d'algues– arriben a ser de centenars d'hectàrees i són l'hàbitat perfecte per a una gran diversitat de fauna i flora marina: des de les castanyoles comunes fins a les salpes, les morenes o la imponent nacra (*Pinna nobilis*), el mol·lusc bivalve mediterrani més gran i el més amenaçat com a conseqüència de l'acció humana, una característica compartida amb la posidònia.

La importància ecològica de la posidònia va molt més enllà.

“Absorbeix diòxid de carboni –pal·liant els efectes del canvi climàtic–, oxigena les aigües (produeix fins a 20 litres d’oxigen per metre quadrat al dia) i reté una gran quantitat de partícules, fent que l’aigua sigui especialment transparent”, explica la investigadora mallorquina de l’Institut Mediterrani d’Estudis Avançats (IMEDEA) Raquel Vaquer. “A més, tenen un paper vital per a la protecció de les platges, redueixen la seva erosió esmortint la força i velocitat de les onades, i les fulles mortes que cobreixen els arenals fan de barrera física evitant que la mar s’emporti l’arena. Aquestes mateixes fulles produeixen arena nova, ja que fan de vehicle de nombrosos organismes amb elements calcaris”.

Per la seva importància biològica, la posidònia està protegida tant com a espècie com per l’hàbitat que genera

En l’actualitat, la protecció de la planta s’empara, fonamentalment, en dues normatives. Com a espècie, està recollida en el Reial decret 139/2011 de l’Estat espanyol per al desenvolupament de la Llista d’espècies silvestres en règim de protecció especial i del Catàleg espanyol d’espècies amenaçades. Com a hàbitat, també és considerada prioritària segons la Directiva 92/43/CEE de la Unió Europea relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i flora silvestres (l’anomenada Directiva hàbitats). Però segons les expertes i els grups ecologistes, aquesta legislació ha estat insuficient per protegir les praderies de posidònia, que estan en forta recessió a tota la Mediterrània.

El Govern balear està tramitant un decret de preservació reclamat durant anys per grups ecologistes i especialistes del mar

Els Països Catalans alberguen el 83% de la posidònia de l’Estat espanyol. Catalunya compta amb un 1,8% del total, el País

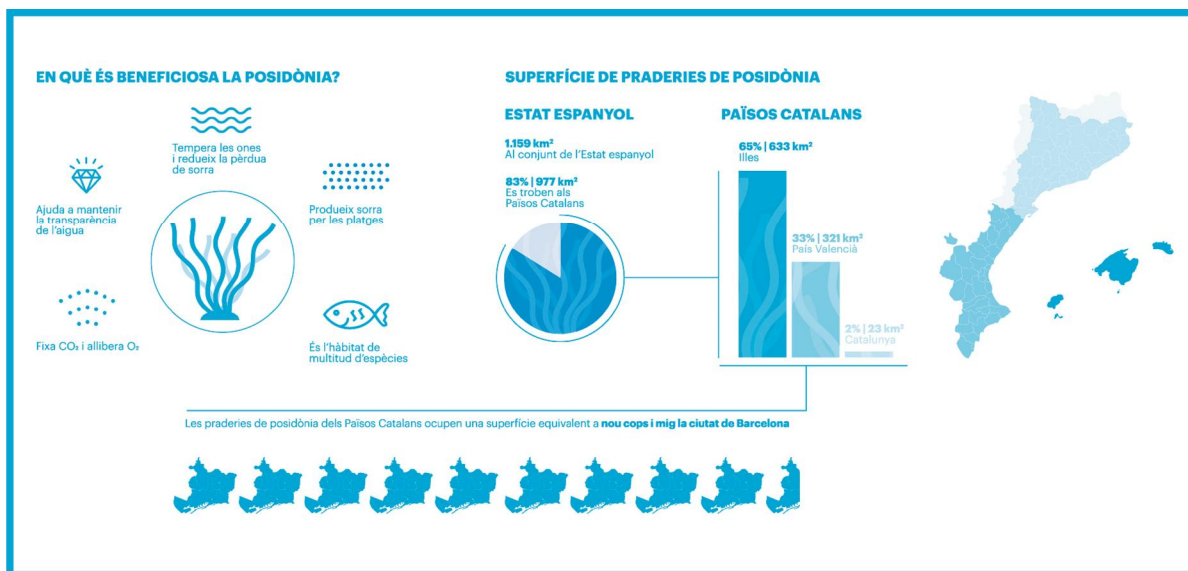
Valencià amb un 27,6% i les Illes Balears amb un 54%, segons dades de l'Atlas de las praderas marinas de España publicat per l'Institut Espanyol d'Oceanografia. Precisament les Illes, per la importància quantitativa de les seves poblacions i per l'amenaça que suposa la massificació del litoral en el període d'estiu, és un dels territoris que més esforços està posant en la protecció de la planta marina. El Govern balear està tramitant un decret reclamat durant anys per grups ecologistes, conservacionistes i especialistes de l'entorn marí i que ara es troba en l'última fase abans de l'aprovació. L'objectiu principal, fer front a les amenaces per a la posidònia.

El principal perill, l'activitat humana

La posidònia s'enfronta principalment a tres amenaces, totes elles derivades de l'activitat humana. Una correspon a l'àmbit global: el canvi climàtic, que comporta la pujada de temperatura de l'aigua i la seva acidificació. Però a l'àmbit local, són la contaminació de les aigües i l'efecte rastell de les àncores dels vaixells els factors que més posen en perill les seves poblacions.

L'escalfament de la troposfera està incrementant la temperatura de les aigües marines a escala global, un fet que està intrínsecament relacionat amb l'augment de la mortalitat de la posidònia. La temperatura mitjana de l'aigua ha pujat 1,27 graus en els últims trenta anys, segons un estudi de la Fundació Centre d'Estudis Ambientals del Mediterrani, i l'any passat es va arribar a un rècord a l'Estat espanyol, concretament a Tarragona, amb la mar a 27 graus. "S'estima que el límit màxim de tolerància de les plantes a les Illes Balears ronda els 28 graus centígrads; si se supera, la planta sofreix moltíssim", detalla Raquel Vaquer. Aquest escalfament, a més de ser negatiu per a la posidònia, afavoreix

l'adaptació d'espècies no endèmiques provinents de climes tropicals, que poden entrar en conflicte pels recursos amb la posidònia, com és el cas de les algues invasores del gènere *Caulerpa*.

Pau Fabregat

Un altre dels factors que amenaça la conservació de la planta marina és la contaminació. L'activitat dels emissaris, conduccions que aboquen les aigües fecals a la mar, a una certa distància de la costa, afecta de tres formes negatives les praderies, com explica Vaquer: “En primer lloc, a causa de l'aportació de nutrients proliferen les algues, les aigües es tornen de color verd i, en conseqüència, arriba menys quantitat de llum al fons, cosa que dificulta la fotosíntesi de la posidònia”. Aquest factor genera una reacció en cadena, ja que “creixen més organismes sobre les fulles i la planta rep menys llum per a la fotosíntesi”, continua. En darrer lloc, “l'augment de matèria orgànica en sediments carbonatats, com són els de les balears, fa que es produeixi sulfhídric, que és tòxic per als organismes pluricel·lulars en general”. Però no només els emissaris generen aquest efecte en cadena: “Les gàbies de piscifactoria tenen les mateixes conseqüències que els emissaris,

s'hauria de prohibir l'aqüicultura sobre posidònia", rebla.

Però el problema més greu no són ni els emissaris ni l'escalfament. En el que coincideixen totes les expertes és que el risc més immediat i preocupant de la posidònia és el fondeig d'embarcacions, especialment en els mesos d'estiu, quan hi ha més pressió sobre la costa. "No es pot valorar l'efecte del canvi climàtic, ja que ara estem sota del llindar. Però en l'àmbit local, el fondeig és el que està provocant un efecte més negatiu per les poblacions de posidònia", argumenta Toni Muñoz, coordinador de l'àrea de conservació del Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB), el col·lectiu de referència en la defensa del territori a les Illes fundat el 1973. "Cada any augmenta la pressió, venen més barques i cada vegada més grans", alerta Vaquer.

(El GOB, Salvem Portocolom, Mallorca Blue o Terraferida denuncien l'increment dels fondejos

Per entendre la magnitud del problema, un bon exemple és l'estudi elaborat l'any 2016 pel GEN-GOB Eivissa. El grup de defensa del territori va fer seguiment de set zones de l'illa pitiusa: Talamanca, Es Xarco – Es Jondal, Porroig, cala d'Hort, cala Vedella, cala Salada i Benirràs. En total van registrar al voltant de 12.400 fondejos només el mes d'agost. La mitjana de vaixells que ho feien sobre la posidònia era de tres de cada quatre. A Talamanca, van detectar la desforestació de 32.000 metres quadrats de posidònia com a conseqüència dels fondejos. Tot i que cap de les zones monitoritzades estava inclosa al Parc Natural de ses Salines, al canal entre Eivissa i Formentera, aquesta zona d'alguers de posidònia va ser reconeguda com a Patrimoni Mundial de la UNESCO l'any 1999. En aquesta zona, equips d'investigació del Centre Superior d'Investigacions Científiques (CSIC) van descobrir

un clon de la planta de fa 100.000 anys, fet que la converteix en l'element de la bioesfera més antic.

No són els únics a exposar la pressió desmesurada que signifiquen els fondejos: entitats com el GOB, la Plataforma Salvem Portocolom, Mallorca Blue o Terraferida denuncien l'increment de l'activitat, lligada en la majoria dels casos a la turistificació i l'estacionalitat.

Segon any de servei de vigilància

Per fer front a aquesta situació, des de l'administració de les Illes es posava en funcionament el servei de vigilància de les praderies de l'arxipèlag durant els tres mesos (juliol, agost i setembre) de 2017. Era el primer cop que es començaven a vigilar a escala global les praderies, ja que espais com Formentera disposaven d'aquest servei des de feia sis anys.

Enguany, el servei compta amb quinze embarcacions pel conjunt de les Illes, cinc més que l'any passat. Cinc són a Mallorca, dues a Menorca, tres a Eivissa i cinc a Formentera. Des del mes de maig, "el servei ha assessorat o comprovat el fondeig de 6.675 embarcacions arreu de l'arxipèlag i n'ha mogut 689 en comprovar que no estaven fondejades correctament".

Es tracta d'un servei informatiu coordinat entre Ports IB, Capitania Marítima, Servei Marítim de la Guàrdia Civil, Direcció General d'Emergències (112), reserves marines i agents de medi ambient (AMA), Institut Balear de la Natura (IBANAT), Direcció General d'Espais Naturals, Reserva de la Biosfera de Menorca i les empreses adjudicatàries, ja que només tenen capacitat sancionadora els AMA o els agents de la Guàrdia Civil. Segons la

Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca de les Illes, “els agents de medi ambient han realitzat 876 controls aquest estiu”.

Entitats ecologistes, com Salvem Portocolom o el GOB, es queixen de la dificultat que hi ha per aplicar sancions a les embarcacions que fondegen sobre la posidònia

i del baix índex de sancions. Des del GOB, qualifiquen des de fa mesos que “la situació és escandalosa” i que afecta “no només la protecció de la posidònia sinó tota la resta d’espais naturals”. Les Illes quadrupliquen la ràtio estatal entre agents de medi ambient i ciutadania: un agent per cada 30.000 habitants. Una situació que empitjora quan es tracta de zones protegides, ja que en relació a la mitjana estatal, els agents de medi ambient han de vigilar un 58% més de superfície quan es tracta d’espais protegits de la xarxa Natura 2000.

Es quadruplica la ràtio estatal d’agents de medi ambient i ciutadania: un per cada 30.000 habitants

“És fonamental que les tasques de vigilància siguin realitzades per personal que tengui la consideració d’agent de l’autoritat”, afirmen des de l’entitat ecologista, i assenyalen que “delegar funcions de vigilància i informació a empreses privades (com és el cas del servei de vigilància del fondeig sobre posidònia) o a personal contractat a través de l’IBANAT els limita a funcions informatives, ja que no tenen la condició de policia judicial i en cas de detectar una il·legalitat hauran de requerir la personació d’un agent de l’autoritat”.

Davant la queixa dels grups ecologistes, el director general d’Espais Naturals i Biodiversitat, Miquel Mir, ha afirmat a la Directa que “mai en la història de Balears, o qualsevol altra regió

del Mediterrani, hi ha hagut tants mitjans –econòmics i humans– destinats a la vigilància de la posidònia: hem passat de cap embarcació a quinze en dos anys”. Pel que fa a la possibilitat d’ampliar les places d’agents de medi ambient, Mir responia que “enguany s’han incorporat sis noves places. Nosaltres sempre intentem que hi hagi noves places i, amb decret o sense, seguirem lluitant perquè la vigilància d’efectius de la conselleria segueixi incrementant”.

Un decret que no arriba

El decret de protecció de posidònia és l’ordenament jurídic de què tothom parla a les Illes i que es troba en l’última fase abans de la seva publicació. El Consell Consultiu, l’òrgan que s’encarrega de vetllar per la solidesa jurídica de les lleis que aprova el Govern de les Illes, va emetre el seu dictamen respecte a la proposta de decret el passat 11 de juliol. Va comptar amb un vot favorable de la majoria de l’ens, tot i que tres dels deu membres van emetre el seu vot particular. Tot i això, el Consell Consultiu va fer una sèrie d’esmenes al document que haurà d’aprovar el Govern.

Les puntualitzacions fonamentals fan referència a la improcedència de destinar via decret la recaptació de les sancions al fons posidònia, un dels aspectes que recull el text. Altres consideracions són relatives al procediment de consulta pública i a la informació que ha d’acompanyar el desplegament del decret.

El nou decret prohibeix qualsevol acció que pugui malmetre la posidònia, incloses la pesca d’arrossegament i els dragatges

El pal de paller, però, es troba en el mapeig de les praderies de posidònia. El dictamen indica que el decret no s’hauria d’aplicar fins que sigui aprovada l’ordre del conseller que publiqui la

cartografia de posidònia. “El problema és que actualment la cartografia està incompleta: tenim bons plànols de Menorca i les Pitiüses, però a Mallorca només estan cartografiades les praderies de Ponent i Migjorn”, explica el coordinador de l'àrea de conservació del GOB. Per això, des de l'entitat ecologista demanaven el passat 21 de juliol a través d'un comunicat “la màxima celeritat al Govern, esmenant el text per incorporar les modificacions pertinents del Consell Consultiu i aprovant-lo en Consell de Govern. De forma paral·lela i amb la mateixa urgència, cal enllestir la cartografia de posidònia i tramitar la seva ordre d'aprovació perquè les determinacions del decret pel que fa al fondeig es puguin aplicar al més aviat possible”. Una de les queixes freqüents de l'entitat ha estat l'endarreriment continu de l'aprovació de la norma. “L'únic motiu que fa que aquest decret encara no s'hagi pogut aprovar, esperem que sigui en breus, és aquesta gran quantitat de participació. Això ha suposat una feina administrativa immensa”, argumenta el director general Miquel Mir.

El decret “pretén establir un marc jurídic homogeni per a la protecció i la conservació de la planta”. Per això, classifica els alguers a protegir en dos tipus: alt valor (en estat òptim) i a regular (degradats). El decret prohibeix qualsevol acció que pugui malmetre la posidònia, incloses la pesca d'arrossegament, les extraccions d'àrids (dragatges), l'abocament de materials dragats i el fondeig incontrolat. També regula la recollida de les restes de les platges en funció de la seva tipologia, un factor molt important a l'hora de preservar els arenals.

Des de la comunitat científica i els col·lectius ecologistes valoren positivament la implementació d'aquest decret. Per a Elvira Álvarez, membre del Centre Oceanogràfic de les Balears, “tots els

decrets que siguin per protegir espècies o medis sempre són actuacions positives. La posidònia és una comunitat marina essencial per la nostra mar i molt sensible i difícil de recuperar pel seu lent creixement; per tant, tot el que afavoreixi la seva protecció és benvingut”.

Però també se sap que el decret no serà la solució immediata. “És necessari perquè donarà eines per regular impactes a escala autonòmica, però falta que es doti de personal i recursos”, opina la investigadora de l’IMEDEA Raquel Vaquer. “Sense un nombre d’agents de medi ambient suficient que puguin sancionar quedarà en paper banyat. Ara les barques informen i no sancionen, hi ha sensació d’impunitat i se seguirà fondejant de forma incontrolada”, conclou.

**Aticle publicat originalment al número 459 de la ‘Directa’*